

REALIZACE ÚSES – VYBRANÉ PROBLÉMY

Ing. Boleslav Jelínek, Ing. Monika Tvrdoňová

*AGERIS s. r. o., Jeřábkova 5, 602 00 Brno
boleslav.jelinek@ageris.cz, monika.tvrdonova@ageris.cz*

Proces vytváření funkčních skladebných částí ÚSES (zkráceně realizace ÚSES) provází řada různých problémů. V následujícím textu se zaměříme na některé z těchto problémů.

Začneme u realizačního projektu. Má-li být něco realizováno, je obvykle vyžadována dokumentace (projekt), na jejímž základě je realizace prováděna. Pro tyto dokumentace existují určité, ať už psané nebo nepsané, standardy, upravující jejich obsah a náležitosti. To by samozřejmě mělo platit i při realizaci ÚSES. Leč praxe je jiná.

Často dochází k tomu, že prvky ÚSES jsou realizovány bez projektu. Dotace je v některých případech poskytnuta na základě žádosti, jejíž přílohu tvoří doklad o vlastnictví pozemků, soupis vysazovaných druhů a propočet nákladů. Není tedy vypracován ani jednoduchý realizační projekt, který by řešil i další důležité aspekty jako jsou například územní střety zájmů nebo následná péče o porosty. V praxi se tak dostáváme do situace, že prvek ÚSES může být realizován v ochranném pásmu inženýrských sítí, což ve výsledku může znamenat likvidaci prvku ÚSES majitelem sítě. Že se nejedná o pouhou teorii, ale o praxi dokazuje následující obrázek.

Prvek ÚSES založený pod nadzemním elektrickým vedením, a to i přes upozorněním v projektu, že ochranné pásmo je nutné respektovat.

Tomuto neutěšenému stavu totiž nahrává i legislativa. Náležitosti projektu ÚSES jsou rámcově uvedeny v odst. 1 § 4 vyhlášky č. 395/1992 Sb. Na druhou stranu je v tomto paragrafu dosti nešťastně řečeno, že projekt je podkladem zejména k provádění pozemkových

úprav. To, že by měl být podkladem pro realizaci ÚSES, zde uvedeno není. Realizace ÚSES řeší i odst. 1 § 6 zmiňované vyhlášky. Zde je vymezeno tzv. opatření k vytváření ÚSES. Zpracování projektu pro opatření však požadováno není.

Jelikož projekční práce nejsou hrazeny z dotací, musí projekt zaplatit investor (nejčastěji obec) z vlastních peněz. Ten se samozřejmě snaží náklady minimalizovat a tak, není-li projekt nikým požadován, zpracovat ho nenechá. Co se týče vlastních realizací, zde je financování z dotačních titulů možné a přiznejme si otevřeně, že nebýt těchto dotací, byly by realizované prvky ÚSES ojedinělou záležitostí.

Realizaci ÚSES může napomoci pozemková úprava, při které jsou vyřešeny vlastnické vztahy k pozemkům, na kterých bude ÚSES zrealizován, a tím odpadne mnoho problémů s vlastníky půdy. Pozemkové úpravy jsou hrazeny pozemkovým úřadem, který je financován ministerstvem zemědělství. Pokud jsou pozemkové úpravy vyvolány nutností realizace nějaké stavby (např. silnice), tak se na úhradě pozemkových úprav (často i na následné realizaci ÚSES) podílí i investor dané stavby.

Již po nabytí právní moci pravomocného rozhodnutí jsou vyčleněny pozemky pro realizaci ÚSES (je vypracován projekt) a mohl by se ÚSES začít realizovat, ale je vhodnější počkat s realizací až po provedení zápisu pozemkové úpravy do katastru nemovitostí.

Finance na realizaci v rámci pozemkových úprav pocházejí:

- z pozemkového úřadu,
- ze strukturálních fondů EU,
- z fondů ministerstva ŽP,
- nebo je hradí již zmíněný stavebník.

Pokud nebyla realizována pozemková úprava a obec přesto cítí potřebu budovat ÚSES například kvůli absenci krajinné zeleně, nebo jako opatření, které napomůže snížení eroze půdy, musí mít na tuto realizaci dostatek financí. Pokud má obec nedostatek vlastních zdrojů, může požádat o dotaci například AOPAK ČR z programu péče o krajinu z dotačního titulu „A 2. Tvorba biologických protierozních opatření a realizace vymezených a schválených územních systémů ekologické stability (ÚSES) z geneticky a stanovištně odpovídajícího osiva a sadbového materiálu“.

Při realizaci vymezených a schválených územních systémů ekologické stability se může být výše přiznaných finančních prostředků stanovena až do 100 % podle rozpočtové části příslušné dokumentace a podmínek pověřené odborné organizace. (AOPAK ČR, 2004). Pro žádost musí obec doložit zdůvodnění předmětu žádosti, dokumentaci navrhovaného opatření včetně rozpočtu, doklad o prokázání vlastnického (nájemního) vztahu žadatele (obce) k pozemku, v případě souhlas (pokud není obec vlastníkem) vlastníka pozemků s opatřeními včetně dohody o zajištění následné péče, časový harmonogram popisu prací, vyjádření místně a věcně příslušného orgánu ochrany přírody.

Dalším finančním zdrojem, ze kterého je možno žádat o dotaci na realizaci prvků ÚSES může být Státní fond životního prostředí ČR, a to z programu „3.1. Program péče o přírodní prostředí“.

Cílem programu je podpora opatření k ochraně přírody a krajiny prováděných nad běžný rámec povinností vymezených zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění, lesním zákonem č. 289/1995 Sb., v platném znění a zákonem č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, v platném znění. Opatření jsou

podle charakteru zařazena do dílčího programu „3.1.1. Zakládání prvků územních systémů ekologické stability krajiny (ÚSES).“

Forma pomoci může být následující:

- Podpora formou dotace – až do výše 90 %.
- Podpora formou půjčky.
- Podpora ve formě kombinované dotace a půjčky - v případě kombinované podpory je možno nahradit dotaci nebo její část půjčkou nebo navýšením půjčky s podmínkou, že nebude překročena maximální výše celkové podpory, stanovená pro daný program.

Program péče o krajinu (SFŽP) je obecně považován za administrativně značně náročný. Kromě základního formuláře, kde se musí vyplnit části identifikace žadatele, navrhované opatření ke zlepšení životního prostředí, údaje o navrhovaném řešení a jeho přínosy, realizace a financování navrhovaného opatření, současná a výhledová ekonomická situace žadatele je nutné doložit ještě další přílohy (např. výpočet ukazatele dluhové služby) a odborný posudek. Pro zajištění financí je potřeba zpracovaný projekt.

Realizace ÚSES se může provádět i v rámci revitalizací říční sítě nebo v rámci náhradních výsadeb (např. při dopravních stavbách a jiných velkých investicích).

Vraťme se znovu k projektu. Na jeho kvalitě závisí kvalita realizovaného prvku ÚSES. Odborná erudice projektanta a tím i kvalita projektu by měla být garantována autorizačním procesem. I v tomto případě se ovšem ve vyhlášce č. 395/1992 Sb. objevuje jistá nedůslednost. Zatímco u zpracovatele projektu je autorizace vyžadována (viz § 4 odst. 3), zpracovatel opatření ji nepotřebuje (viz § 6 odst. 2). V praxi je pak situace taková, že realizace prvků ÚSES navrhují neautorizované osoby a autorizace není mnohdy zodpovědnými orgány vůbec vyžadována. Důsledkem jsou pak někdy odborně značně pochybné návrhy realizací s nevhodnými, případně zcela nežádoucími výsadbami dřevin (např. výsadby modřínu v nivě u Vyškova, výsadby nepůvodního javoru jasanolistého *Acer negundo*). Pokud by nebyl javor jasanolistý pracovníky AOPK z projektu vyškrtnut, došlo by k paradoxní situaci, kdy by byl založen prvek ÚSES a zároveň by musel být nahlášen rostlinolékařské správě jako místo s výskytem invazního druhu. Používání stanovištně neodpovídajících druhů ponechme raději bez komentáře.

V rámci realizace vstupuje do procesu tvorby ÚSES další subjekt, který má velký vliv na konečný výsledek. Tímto subjektem je realizační firma. Ona dodává sadební materiál a provádí veškeré práce, takže velmi záleží na její serióznosti. Jelikož často chybí jakýkoli odborný dozor, dochází k různým odchylkám od projektu, případně je práce provedena nekvalitně. Několik příkladů:

- Při realizaci byly použity druhy, které v projektu nejsou navrženy, nebo jsou změněny počty vysazených kusů jednotlivých druhů, případně parametry sadebního materiálu (většinou větší a tudíž i dražší sazenice).

Na této ploše měly být podle projektu vysazeny sazenice vysoké 40 – 60 cm
ve sponu 1 x 1 m

Použití dubu červeného (*Quercus rubra*) místo dubu letního (*Quercus robur*).
V tomto případě se jednalo spíše o neúmyslnou záměnu sazenic (vzhledem
k malému zastoupení).

- Příklad nekvalitně odvedené práce.

Ke kotvení byly použity krátké kůly, navíc nebyly vysazené stromy ke kůlům dostatečně ukotveny.

Opak předchozího stavu. Kůly jsou dlouhé a poškozují kmínek vysazeného stromku.

O ujímavosti sazenic do značné míry rozhoduje jejich kvalita, zejména pak stav kořenového systému. Při nedodržení technologického postupu, dochází k rychlému zasychání kořenů, především kořenového vlášení. Ještě citlivější jsou mykorhizy. Jelikož jsou často do prvků ÚSES používány obligatorně mykorhizní dřeviny jsou následky fatální.

Nejslabším článkem celého procesu realizace prvků ÚSES je následná péče o výsadby. Na tu již není možné požádat o dotace, takže zcela spočívají na vlastníkově, případně uživateli pozemku. V praxi je situace pak často taková, že nejsou prováděna ani ta nejzákladnější opatření, vyžadující minimum finančních prostředků. Nemluvě o péči, jejíž provedení je bez patřičného financování nemožné. Několik příkladů:

Oplocení výsadeb má bezpochyby význam, ale musí být funkční. Plot ležící na zemi je na nic.

Odumřelé dřeviny ve stromořadí nebyly nahrazeny novými. Tento problém se netýká jen interakčních prvků, ale i biocenter a biokoridorů. Ve výsadbách tak často převládá pouze jeden druh.

Výsledek zanedbané péče (ochrany proti zvěři) o výsadby.

Pohled na biokoridor, ve kterém nebylo prováděno ožnutí. Plocha je pokryta rudерální vegetací.

V prvcích ÚSES často vznikají černé skládky odpadu.

Problémů při realizaci ÚSES je v procesu realizace prvků ÚSES bezpochyby mnohem více. Některé jsou v celku snadno odstranitelné a postačovala by důslednější kontrola orgány ochrany přírody, případně odborný dozor autorizovanou osobou. Jiné jsou zásadnějšího charakteru a jejich řešení by vyžadovala legislativní úpravy.